

ТВОРЧИСТЬ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ У ФОРМАТІ ЖУРНАЛУ “КУР’ЄР КРИВБАСУ”

Наталія Чаура

(Україна)

У статті проаналізовано творчість Емми Андієвської в опції формату літературно-мистецького часопису “Кур’єр Кривбасу”, охарактеризовано тематику та особливості творчого доробку авторки. Окреслено особливості літературно-критичних матеріалів про творчість Емми Андієвської.

Ключові слова: сучасні видання, контент, літературно-мистецький часопис, літературна-критика.

CREATIVITY OF EMMY ANDIEVSKY IN THE FORMAT OF THE MAGAZINE “COURIER KRYVBAS”

Natalija Čaura

The article analyzes the work of Emma Andievskaya in the option of the format of the literary and artistic magazine “Courier Kryvbas”, characterized by the themes and peculiarities of the creative work of the author. The features of literary-critical materials about the work of Emma Andreevskaya are outlined.

Key words: modern editions, content, literary and artistic magazine, literary criticism.

Інформаційний простір сучасності виділяється динамізмом, неоднозначністю, широкою жанровою різноманітністю структурування та трансляції культурного досвіду. Літературно-художня періодика в історії мистецтва слова завжди була носієм національної ідеї та засобом пробудження патріотичних почуттів громадян країни. Сучасний український медіа-ринок нестабільний, в його основі містяться відомі авторитетні видання. Вони окреслюють загальний стан літературного процесу на певному етапі розвитку, й слугують джерелом вивчення історії літератури та літературної критики в майбутньому. “Кур’єр Кривбасу” належить до “нових” видань, котрі з’явилися порівняно нещодавно (Балаклицький 2007, 12). Редакція часопису, задля розширення свого читацького кола, творчо осмислює набуток минулого та акцентує увагу на пошуку важливих для сучасного літературознавства тем. Нашу увагу привернули номери за 2004 рік, коли журнал видається щомісяця, однак, з часом, видавнича політика змінилася. “Кур’єр Кривбасу” презентувався один раз на два, а згодом на три місяці. Від 2004 року частково коригується рубрикація. Ряд постійних рубрик 2004 року: “Постаті” та “Чужі палітурки” замінюються “Витоками”, що набувають ще більшого

розширення з 2010 року. Аналізований журнал містить оригінальні й перекладні літературно-художні твори різних жанрів, знайомить читачів з подіями літературного життя, формує літературно-громадську думку. “Кур’єр Кривбасу” є одним із спеціалізованих періодичних видань, яке відображає розвиток сучасної української літератури, додає чимало психологічної складової до літературно-критичних матеріалів. Журнал прагне ламати стереотипи минулого, що зумовлює його універсальність. “Кур’єр Кривбасу” прагне репрезентувати картину сьогоднішнього літературно-мистецького життя. Він є одним із часописів, що змогли втриматися на ринку літературних медіа, зберегти аудиторію та загальну концепцію. Сторінки часопису за 2004 та три номери за 2005 роки присвячені Еммі Андієвській. Таким чином, *метою нашої статті* є проаналізувати творчий доробок видатної української письменниці, поетеси та художниці у часописі “Кур’єр Кривбасу” за 2004 рік. Для досягнення мети слід виконати низку *завдань*: визначити тематику публікацій авторки, окреслити концепції літературно-критичних матеріалів про творчість письменниці.

Емма Андієвська – творець авангардистських романів, які наповнені сюрреалістичною образністю та містичними підтекстами. Дослідниця С. Водолазька у своєму дослідженні акцентів творчості мисткині наголошує, що у творах “зникає тяжіння до сталого ігрового простору, сценарію чи норм. Розробляючи цей принцип, Е. Андієвська потрапляє знову на межу між модернізмом та постмодернізмом, бо модерністська гра спрямована на конкретний результат, а постмодерністська – безцільна та позбавлена значущості. Гра персонажів письменниці має конкретне завдання, але більше не приносить задоволення від процесу” (Водолазька 2002, 2). Такі дослідники як Н. Зборовська, О. Смерека, Т. Возняк з різних боків окреслювали творчий доробок письменниці, аналізуючи ідейно-образний рівень, акцентуючи увагу на феміністичній проблематиці творів тощо. Мистецтво Е. Андієвської сповнене незвичним фантазійним поєднанням кольору і форм. Постійно демонструється відносність і неоднозначність багатьох загальноприйнятих понять і сакралізованих імперативів, відтворюється безкінечна повторюваність історичних катастроф. Особливого звучання набуває, в парадигмі творчості письменниці, критика національної колоніальної свідомості (Водолазька 2002, 2). Сама письменниця у розмові з Людмилою Таран на питання: “Що допомагає себе зберегти?” апелює до бажання розкрити себе у світі, пізнати його, до бажання робити те, що цікаво. Вона порівнює письменницьку справу з процесом життя. Головним творчим методом вважає цікавість до всього світу, наголошуючи, що лише через “жменьку пізнань” можна створити щось нове (Андієвська 2004, 159). Е. Андієвська вважає, що мистецтво не повинно бути для всіх, а розуміння якісної літератури має здійснюватися крізь призму інтелектуально розвиненої особистості.

Упродовж 2004 року журнал “Кур’єр Кривбасу” простежує еволюцію творчості Емми Андіївської та її взаємодію з критиками та читачами. Зокрема, одна із постійних рубрик “Постаті” презентує:

- фрагменти романів “Роман про добру людину” та “Роман про людське призначення”;

- поетичні збірки “Поезії”, “Народження ідола”, “Риба і розмір”, “Кути опостінь”, “Первні”, “Пісні без тексту”. Вадим Лесич, характеризуючи одну зі збірок, вказує на широкі можливості творчої уяви авторки.

- літературно-критичний аналіз доробку письменниці.

У січневому випуску часопису Марко Роберт Стех дає загальну оцінку поетичній творчості авторки, наголошуючи на обмеженому доступі до її творів та труднощах сприйняття поетичних рядків, адже “першопричина й основна функція складності поезії Андіївської полягає в тому, що її вірші у першу чергу намагаються відтворити й висловити-передати аспекти реальності, які побутують поза сферою раціонального й, за дефініцією, не піддаються артикуляції, не вміщуються у слова” (Стех 2004, 79). Крізь відгуки та рецензії В. Барки, С. Гординського, В. Державіна, І. Костецького, Ю. Лободовського, О. Лятуринської, Б. Подоляка, Б. Рубчака Ю. Шереха та багатьох інших, критик намагається окреслити читачам весь спектр оцінок про творчість Емми Андіївської. Зокрема, збірка “Поезії” свідчила, в оцінці Б. Подоляка, про перспективи і талант авторки. В. Державін почав стверджувати, що письменниця розвиває сюрреалістичний стиль (Державін 2004, 96). Поезія дебютної збірки наповнена нічними пейзажами, образами пір року, медитативною настроєвістю. У вірші “Увечорі” авторка відображає пригніченість стану ліричного героя через філософське осмислення часу: “Під годин біжучу нерухомість / Дограю свою останню гру” (Андіївська 2004б, 92). Реальність у поезії перетасовується: “Чиясь свідомість нечутно плаче, / Від болю гнеться цигарки дим. / Вечір, недоторканий, дитячий, / Притулився до моїх колін” (Андіївська 2004, 92). Такі сполуки характеризують її своєрідну манеру побудови поетичних образів.

У наступному випуску часопису Марко Роберт Стех у рубриці “Постаті” презентує ранню коротку прозу письменниці: “Подорож” (1955), “Тигри” (1962), “Джалапіта” (1962). Автор праці наголошує, що творчість уього періоду є “своєрідним мостом між медитативною, метафізичною поезією авторки і не менш позаособистою, колективно-філософською цариною романів” (Стех 2004, 147). Дослідник стверджує, що головні герої творів – це не окремі індивіди, а цілі суспільні групи чи певні народи, у процесі вічного протистояння добра та зла. Згадується інтерв’ю, де Е. Андіївська у своїх творах виступала в образі оповідача чоловічої статі. Характерний чоловічий нонконформізм указував на силу характеру. Як зазначала сама авторка, “це був мушкетер, завойовник світу не самичко-чоловік, і не самичко-жінка...” (Стех 2004, 148). Таким чином, письменниця намагається ідеалістично перетворити негативні явища

суспільної свідомості на впорядкованість позитивної “доброї” свідомості її головних героїв.

У збірці “Риба і розмір” особливого звучання набуває поезія “Дитинство героя”. Тут здійснюється огляд дитинства поетеси “на кожний порух – грати / І няньки там, / Він поглядів гусячі шиї крутить / І ставить під корито до стокроток” (Андієвська 2004, 100). Зрештою ліричний герой об’єднується зі світом, стає ідолищем рослин, богом бульок, після чого можна “І на білизні взутим відпочити” (Андієвська 2004б, 100). Закінчується сонет рядками, що свідчать про дорослішання ліричного героя. Він втрачає первісне дитяче уявлення про світ під впливами зовнішнього світу.

Оцінку своїх творів надає сама авторка в опублікованому інтерв’ю, проведеному Д. Сіяк. Авторка окреслює коло впливів на її літературну творчість: “...не знаю, що вплинуло. Правдоподібно ніщо. Просто поет висловлює те, що в ньому, і все. Але для цього треба, звичайно, і мати дещо в собі” (Сіяк 2004, 112). Таким чином, письменниця вкотре згадує про свій життєвий шлях, період свого дитинства і становлення як видатної особистості. Найбільше мисткиня переймається якістю свого лексичного словника: “поет мусить мати багатий словник. Я намагаюся опанувати українську мову, це, звичайно, далекий шлях, бо на еміграції немає справжнього українського середовища, але коли людина знає, що вона чогось не знає, то є надія, що вона колись знатиме” (Сіяк 2004, 110). Емма Андієвська надає чималу роль саме мові написання творів, стверджуючи, що у доброго поета навіть жаргон має виглядати як знахідка.

Літературна критика в її розвинутій формі – це відносно самостійна діяльність, спрямована на досягнення й оцінку художньо-естетичної своєрідності, та окреслення суспільної значимості нових творів мистецтва слова (Гром’як 1999, 7). У цьому розумінні критика – найширше за обсягом поняття, що передає сутність аналітично-синтетичного розгляду будь-яких об’єктивних явищ чи суб’єктивних картин (теорії) у всіх сферах науки. Якщо критицизм є невід’ємним компонентом процесу наукової діяльності, й так чи інакше відбитий у результатах наукового дослідження (наукових працях), то у мистецько-естетичній сфері він виділився з творчого акту митця. Класифікація літературно-критичних матеріалів здійснена з урахуванням праці Р. Гром’яка. Літературна критика, незалежно від предмета естетичного судження; мети, завдання, ставлення критика до предмета оцінки; орієнтації критика на адресата критики; читача і тип друкованого видання, має такі жанри: анотація, рецензія, огляд, есе, літературний портрет, діалог, монографія тощо. Проте в аналізованому часописі ми спираємося на три основні жанри, зокрема: рецензія, літературний портрет і стаття.

Загалом, варто звернути увагу на тематичне наповнення літературно-критичних текстів, розміщених у номерах часопису “Кур’єр Кривбасу” за 2004 рік. Головний редактор журналу Г. Гусейнов подає чотири тематичні

групи, на основі яких ми формуємо тематичний діапазон літературно-критичних матеріалів:

1. *Культурологічна* порушує питання з філософії, психології, характеризує авторську манеру в контексті суспільних зрушень.

2. *Літературна* наповнена зразками рецензованих творів, у яких здійснюється короткий огляд матеріалів.

3. *Політична* містить матеріали щодо проблем суспільного розвитку та процесів державотворення.

4. *Народознавча* допомагає розкрити особливості української ментальності та її впливи на світогляд митців слова, аналізувати закономірності становлення та розвитку трансгресивності української свідомості.

У часописі подано найхарактерніші та найвпливовіші критичні зауваги про творчість авторки. Переважна більшість оцінок творів Емми Андієвської виражені за допомогою описів-аналогій, зіставлень з іншими зразками літератури, з оцінками критиків та читачів і має естетичне спрямування. Щодо жанрових параметрів, то у випусках “Кур’єру Кривбасу” за 2004 рік переважають літературно-критичні статті та рецензії.

У № 172 від 2004 року читачам презентується рецензія Марка Роберта Стеха “Іншим обличчям в потойбік...” – поезія і проза Емми Андієвської”. Автор надає коротку характеристику збірці “Риба і розмір” крізь призму критичної оцінки В. Лесича. Стаття подана перед поетичною збіркою, що дозволяє критику окреслити три різні погляди на твори авторки: “Незабаром збірка “Риба і розмір” стала причиною різкого конфлікту та гарячої полеміки у діяспорній пресі” (Стех 2004, 80). Дається наступна характеристика літературно-критичним статтям, які розміщені в аналізованому випуску: “Перший голос – це стаття Емануїла Райса, літературознавця і перекладача, який зацікавився українською поезією. Другий голос – це відгук на статтю Райса пера Петра Волиняка, журналіста який часто писав статті на літературні теми. І нарешті третій голос – це витриманий у типово туманному стилі літературний набуток” (Стех 2004, 80). Завдяки цьому читачі мають змогу самостійно осмислити всі зауваги майстрів критичної оцінки, адже матеріали запропоновано без будь-яких коментарів.

Богдан Тиміш Рубчак, у своїй статті “Поезія звільненої особистості”, називає поезію Емми Андієвської очищеною від фальшивої софістики, а поетичні образи, за його словами, сягають “крайньої ніжності”. Автор намагається осмислити її світосприйняття через своє відчуття світу: “Відомо, що коли ми зустрічаємо річ, ми клясифікуємо її згідно з нашими минулими переживаннями. Ми знаходимо їй місце в комплексі явищ нашого світу. Коли ми зустрічаємо нову, невідому нам річ, вона доти турбує нас, доки ми не влаштуємо її в одній з шухлядок нашого досвіду” (Рубчак 2004, 122). Критик стверджує, що більшість часу ми живемо в минулому, але письменниця уміє зупинити перший момент

світосприймання, звертаючись до образу дитини. Особливо цікавим, за твердженням Б. Рубчака, є звернення до сил природи. Надсвіти в поезіях сприймаються реально і невідривно від життя на землі.

Данило Гусар Струк у №177 за 2004 рік пропонує літературний огляд “Як читати поезії Емми Андієвської”. Критик розпочинає свою публікацію з акценту на різниці між ліричним героєм, та особистістю автора. Він вказує, що “твір існує сам собою, керований своїми законами” (Гусар Струк 2004, 168) і сприймається крізь призму індивідуального. Для кращого розуміння поезії авторки пропонує власні три ключі. Перший, ґрунтується на понятті перспективи. Важливо окреслити, з якого боку дивиться на ситуацію герой. Найчастіше це зображення людини, котра зазнає відчуження під впливом психологічних настроїв (страху, суму, жалю). Другий – назва вірша. Чимало творів мають назви явищ природи, що передають тему поезії, надають їй особливого звучання. Третій – зображення оніричного простору. Розробивши цілу абетку сну авторка вдало створює сюрреалістичний світ своїх поезій. Часто у своїх творах, як зазначає Данило Гусар Струк, Е. Андієвська вдається до своєрідної гри з читачем. Розповідь від оповідача може змінюватися внутрішнім монологом конкретного персонажа. Це дає змогу повноцінно розкрити образ, на зміну суб’єктивному зображенню внутрішнього стану приходять об’єктивний.

На думку Біргіт Менцель, дослідниці літературної критики в російських “товстих” журналах, у сучасному літературно-критичному дискурсі найпоширенішими є такі типи літературного портрета: біографічний або автобіографічний, мемуарний портрет, центром зображення якого є особистість автора; науково-монографічний (що знайшов своє вираження в аналізованому часописі); ескізно-імпресіоністичний портрет, у якому зображуються окремі риси письменника чи окремого твору, іноді такий портрет викликає зміну загальноприйнятої точки зору, має характерний підзаголовок (Менцель 2006, 162). Емануїл Райс у літературному портреті “Поезія Емми Андієвської” подає об’єктивний огляд поетичної творчості письменниці, вказуючи на її “абсолютну своєрідність, абсолютний дар слова” (Райс 2004, 122). Е. Райс вважає, що письменниця будь-які перепони робить трампліном для нових, незвичних образів.

Ніла Зборовська, у своїй літературно-критичній статті “Про романи Емми Андієвської”, намагається оцінити прозову творчість авторки. У коло зору потрапляють “Роман про добру людину” та “Роман про людське призначення”. Н. Зборовська великого значення надає емоційній лексиці Е. Андієвської, подаючи “нищівну викривальну оцінку імперському блудові та його провідникам” (Зборовська 2004, 144). Твори сповнені возвеличування українців. Письменниця розділяє світ на глобальну опозиційність, розмиває просторові межі, інколи людину поглинає містичний, нелюдський світ. У колі зацікавлень Н. Зборовської є окрема прозова рефлексія над мисленням у “Романі про добру людину” № 178. Дослідниця зауважує, що в прозових творах Е. Андієвської “перемагає

раціональне джерело, що скеровує митця на пізнання самого художнього мислення, коли спонтанний світ емоційної уяви, емоційного фантазування заступає свідомо об'єктивізація ірреального” (Зборовська 2004, 117). Тут з'являється тотальна парадоксальність на зміну психологізму. Часто проблематику романів авторки розглядають у філософському та національно-історичному контексті, замість авторефлексійного (до якого апелює сама Е. Андіївська). У рамках аналізованого твору Н. Зборовська наголошує на автобіографічному мотиві. Адже в центрі сюжету – митець діаспори, який “перебуває у ситуації творчої свободи, але водночас поневолений Україною, не може звільнитися від її потреби державності, щоб зайнятися безпосереднім світом уяви...” (Зборовська 2004, 119). Таким чином, основною художньою специфікою тексту є парадоксальність.

Не залишилася поза увагою редакції часопису “Кур'єр Кривбасу” суб'єктивна думка Івана Фізера. Автор намагається окреслити причини присудження Еммі Андіївській “Нагороди Фота”. Член журі стверджує, що творчість письменниці розширює межі традиційної української літератури. Пошук особистістю власного призначення часто оспівується у художній творчості, однак авторка підійшла до вирішення цього питання дещо інакше. Вона звільнена від будь-яких ідеологічних чи псевдонаукових передумов, які визначали б її світобачення. Текст твориться на основі асоціацій. Час стає одновимірним, місце дії не визначено і не позначено на карті, а герої представлені статичними у своїй сутності. Зацікавленість письменниці українською мовою простежується в особливій побудові деяких творів. Часто, “розповідний процес проходить не за допомогою речення, а абзацу; тобто основним мовним компонентом тексту є абзац, в межах якого виникає та асоціативно формується створений образ” (Фізер 2004, 181).

Отже, загальна картина індексу нейтральності в оцінюванні митців та їхніх творів свідчить про налаштованість літературно-мистецького журналу на толерантність із демонстрацією амбівалентних оцінок. Корелюючи в площині сюрреалізму, ідіостиль письменниці неможливо залишити поза увагою критиків. Багатогранність сприйняття найколишнього світу, відображена в її творах, потребує активної мисленнєвої діяльності, яка породжує ряд критичних оцінок. Часопис розкриває завісу для комплексного підходу до вивчення творчості Емми Андіївської.

Андіївська, Е. (2004). “Провидіння не любить ледачих...”. Кур'єр Кривбасу. 179-181. С. 157–161.

Андіївська, Е. (2004). *Увечорі*. Кур'єр Кривбасу. 170. С. 92.

Балаклицький, М. (2007). “*Есе як художньо-публіцистичний жанр*”: *Методичні матеріали*. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007.

Водолазька, С. (2002). *Постмодерністські акценти творчості Емми Андіївської*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.

Гром'як, Р. (1999). *Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX століття)*. Посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Підручники і посібники. Тернопіль. 224 с.

Гусар Струк, Д. (2004). *Як читати поезії Емми Андієвської*. Кур'єр Кривбасу. 177. С. 167–174.

Державін В. (2004). *Поезія Емми Андієвської*. Кур'єр Кривбасу. 170. С. 96–107.

Зборовська, Н. (2004). *Про романи Емми Андієвської* Кур'єр Кривбасу. 176. С. 143–148.

Зборовська, Н. (2004). *Прозові рефлексії над мисленням*. Кур'єр Кривбасу. 178. С. 117–123.

Менцель, Б. (2006). *Гражданская война слов. Российская литературная критика периода перестройки*. Академический проект. СПб. 400 с.

Райс, Е (2004). *Поезія Емми Андієвської*. Кур'єр Кривбасу. 172. С. 121–130.

Рубчак, Б. (2004). *Поезія звільненої особистості*. Кур'єр Кривбасу. 170. С. 121–125.

Сіяк, Д. (2004). *Розмова з Еммою Андієвською*. Кур'єр Кривбасу. 173. С. 110–112.

Стех, М. Р. (2004). *Іншим обличчям в потойбік... – поезія і проза Емми Андієвської*. Кур'єр Кривбасу. 170. С. 77–85; 171. С. 146–149.

Фізер, І. (2004). *Нагорода ФОТА Еммі Андієвській*. Кур'єр Кривбасу. 178. С. 178–182.

Чаура Н. С. Творчість Емми Андієвської у форматі журналу “Кур'єр Кривбасу” // Щорічний науковий збірник ІХ міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ». Серія «Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики». Випуск 2018 ; під редакцією Олени Новікової, Ульріха Шваєра. – Мюнхен : Видавництво «Verlag readbox unipress Open Publishing LMU», 2019. – С. 401-408.